

УДК 334.72

Плетос С.В.

*старший викладач кафедри економіки природокористування
Одеського державного екологічного університету*

ЗЕЛЕНИЙ СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ

У статті розглянуто проблеми розвитку сільського зеленого туризму в Україні, як нового поняття, вплив структурних змін, які відбуваються в українській економіці на сільське господарство і село та створення нових можливостей для розвитку підприємницької діяльності. Досліджено сучасний стан розвитку зеленого туризму в Одеській області та проведено комплексну оцінку туристичного потенціалу України з урахуванням факторів його формування та використання, досліджено місце і роль сільського зеленого туризму у формуванні економічного потенціалу агропродовольчого сектора Одеської області. Визначено ключові фактори, що сприяють активному розвитку зеленого туризму в області, та основні проблемні аспекти, що здійснюють деструктивний вплив на дану сферу. Проаналізовано основні критерії категоризації суб'єктів, що забезпечують пропозицію послуг на ринку зеленого туризму. Обґрунтовано перспективні напрями та форми подальшого розвитку сільського зеленого туризму в Одеській області з урахуванням специфіки та потенціалу регіону.

Ключові слова: сільський зелений туризм, аграрний бізнес, агропродовольчий сектор Одеської області, зелена садиба, агротуристичний продукт.

Плетос С.В. ЗЕЛЕНИЙ СЕЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ В ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрены проблемы развития сельского зеленого туризма в Украине, как нового понятия, влияние структурных изменений, которые происходят в украинской экономике на сельское хозяйство и село и создание новых возможностей для развития предпринимательской деятельности. Исследовано современное состояние развития зеленого туризма в Одесской области и проведена комплексная оценка туристического потенциала Украины с учетом факторов его формирования и использования, исследованы место и роль сельского зеленого туризма в формировании экономического потенциала агропродовольственного сектора Одесской области. Определены ключевые факторы, способствующие активному развитию зеленого туризма в области, и основные проблемные аспекты, осуществляют деструктивное влияние на эту сферу. Проанализированы основные критерии категоризации субъектов, обеспечивающих предложение услуг на рынке зеленого туризма. Обоснованно перспективные направления и формы дальнейшего развития сельского зеленого туризма в Одесской области с учетом специфики и потенциала региона.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, аграрный бизнес, агропродовольственный сектор Одесской области, зеленая усадьба, агротуристический продукт.

Pletos S.V. GREEN AGRICULTURAL TOURISM IN ODESA REGION: CURRENT STATE AND PROSPECTIVE DIRECTION OF DEVELOPMENT

The article considers the problems of the development of rural green tourism in Ukraine, as a new concept, the impact of structural changes that take place in the Ukrainian economy on agriculture and the village and the creation of new opportunities for the development of entrepreneurial activities. The current state of the development of green tourism in the Odessa region was studied and a comprehensive assessment of the tourism potential of Ukraine was made, taking into account the factors of its formation and use, the place and role of rural green tourism in the formation of the economic potential of the agro-food sector of the Odessa region was explored. The key factors that contribute to the active development of green tourism in the region, and the main problem aspects, have a destructive effect on this sphere. The main criteria of categorization of subjects providing services in the green tourism market are analyzed. The perspective directions and forms of further development of rural green tourism in the Odessa region are well-grounded taking into account the specificity and potential of the region.

Keywords: rural green tourism, agrarian business, agro-food sector of the Odessa region, green manor, agro-tourism product.

Постановка проблеми. Подальша трансформація соціально-економічних відносин українського села та традиційно низький рівень якості життя його мешканців зумовлює пошук нетрадиційних способів здійснення аграрного бізнесу, які спроможні забезпечити підвищення рівня добробуту сільського населення. Одним з перспективних видів підприємницької діяльності, що дозволяє забезпечити максимальну зайнятість та зростання доходів, постає сільський зелений туризм.

За прогнозами фахівців, XXI століття буде століттям туризму, і до цього потрібно відповідно готуватися. Сільський туризм виступає важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходження до бюджету, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство) [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методику оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу територій найбільш ґрунтовно викладено в працях вітчизняних науковців: М. Бойко, В. Горун,

Г. Пилипенко, О. Цуркан та ін. Науково-теоретичні та практичні засади розвитку зеленого туризму отримали широке відображення у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких слід відмітити В. Васильєва, А. Дубоделову, Ю. Зінько, В. Кафарського, В. Косенка, М. Кострицю, М. Рутинського, М. Товта, К. Дронга, В. Котлінського, Я. Маєвського, С. Медлік, Я. Сікору та інші. Проте стратегічна важливість аграрної сфери як сектору національної економіки та невирішеність гострих соціально-економічних проблем українського села потребують проведення подальших наукових досліджень у напрямку пошуку ефективних механізмів підвищення результативності функціонування суб'єктів аграрного виробництва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що в останні роки значна тематика висвітлена в теоретичних і практичних дослідженнях, присвячених питанням розвитку сільського туризму в Україні, але на сьогодні проблематика даної теми розглянута недостатньо.

Та незважаючи на наявність значної кількості досліджень щодо вивчення особливостей розвитку зеленого туризму, недостатньо дослідженими залишаються питання виокремлення проблем, перспектив впровадження зеленого туризму в Одеському регіоні.

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану розвитку зеленого туризму в Одеській області та обґрунтування пріоритетних напрямів і форм його подальшого становлення з урахуванням специфіки обласного туристичного потенціалу. Метою дослідження є проведення комплексної оцінки основних економічних вигід, які виникають у наслідок становлення й розвитку сільського зеленого туризму як перспективного напрямку диференціації операційної діяльності аграрних формувань Одеської області.

Викладення основного матеріалу дослідження.

В Україні існують усі передумови розвитку відпочинку в сільській місцевості, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону або як форму малого підприємництва. Це надає можливість певною мірою вирішити проблему зайнятості сільського населення, покращити його добробут, повніше використати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості.

Одеська область є однією з найбільших адміністративно-територіальних одиниць України та характеризується досить потужним економічним та соціальним потенціалом. Станом на 01.01.2014 р. чисельність населення Одеської області складала 2396,5 тис. осіб, з яких 793,3 тис. осіб – сільське населення (5,6 % усього сільського населення України). В області функціонує 842 тис. домогосподарств, 32 % з яких знаходяться у сільській місцевості. Аграрний сектор Одеської області є одним з найпотужніших у складі АПВ України. Загальна площа сільськогосподарських угідь області становить 2205,7 тис. га. Загальна просторова потужність сільського зеленого туризму області вимірюється площею, що дорівнює 1090 км².

Одеська область має унікальні умови для просування на ринок продукту сільського зеленого туризму, який для області є відносно новим видом підприємництва та самозайнятості [3].

Вигідне географічне розташування, близькість ринків збуту продукції, багатогалузева промисловість, розвинена мережа транспортних комунікацій, кваліфікована робоча сила додають Одеській області переваги перед іншими регіонами України.

Особливість економіко-географічного розташування області, сприятливі природно – кліматичні умови, різноманітні природні лікувальні ресурси, наявність піщаних пляжів, розвинута мережа водних, залізничних та автомобільних магістралей обумовлюють розвиток сфери туризму і рекреації. В області налічується 71 пам'ятка містобудування і архітектури, 2 пам'ятки історії, 4 пам'ятки монументального мистецтва, 14 пам'яток археології. Особливістю національного складу населення Одеської області є його багато національність, на території області проживають представники 133 національностей і народностей. Одеську область, у залежності від особливостей природно – ресурсного потенціалу, можна поділити на п'ять регіонів: Придунав'я, Буджакський степ, Степова зона (вихід до моря або лиманів), Степова зона (суходіл) і Північ Одеської області (холмиста місцевість Лісостепу). Усі ці регіони мають різну сільськогосподарську спеціалізацію,

різний рельєф, є місцями компактного проживання українців, молдаван, болгар, гагаузів, росіян, що має певний колорит і може використовуватися у сільському зеленому туризмі. Головною умовою реалізації таких стратегій є створення сприятливих умов для відпочинку туристів.

На території земель державних лісогосподарських підприємств, які підпорядковані Одеському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, налічується 49 територій та об'єктів, з них 7 територій та об'єктів загальнодержавного значення і 42 території – місцевого значення. Їх загальна площа становить 46,4 тис. га. Фауна Одеської області різноманітна і представлена 1500 видами безхребетних та більше 400 видами хребетних тварин. Зареєстровано більше 320 видів птахів.

Значний соціальний, історико-культурний, географічний та природно-рекреаційний потенціал області створює комплекс сприятливих факторів для активного розвитку зеленого туризму у всіх районах області та в м. Одеса, безпосередньо. Винятковими з точки зору надання послуг зеленого туризму в Одеській області є: Дунайські і Дніпровські плавні, ліси у північних районах області (Савранський район), грязеві лимани приміської мікрозони (Куяльницькій, Хаджибейській, Шаболотській), культурно – історичні центри болгарської, албанської, гагаузької, молдавської культури (Болградській, Татарбунарській, Ізмайльській, Ренійській райони). На території області розміщені унікальні заповідники, красоти та мальовничі краєвиди яких приваблюють туристів з інших областей України та зарубіжних країн: Дунайський біосферний заповідник, Нижньодністровський національний природний парк, регіональний ландшафтний Тілігульський парк, ботанічний сад Одеського національного університету ім. Мечнікова та ін.

Однією з ключових проблем нарощування обсягів надання зелених послуг у сільській місцевості Одеської області залишається низький рівень офіційної реєстрації суб'єктів сільського зеленого туризму. Так, за даними Державної служби статистики України, в Одеській області кількість фізичних осіб – підприємницьких структур у сфері зеленого аграрного бізнесу становить 7 одиниць.

В області зосереджено близько 6,8% всіх офіційно зареєстрованих туристичних операторів України. Найбільша їх чисельність функціонує в м. Одеса, містах Ізмаїл, Чорноморськ, Біляївському, Кілійському та Овідіопольському районах.

Як свідчать матеріали спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, в 2013 р. офіційно було зареєстровано 109 об'єктів з надання послуг зеленого туризму, в т. ч. 11 (10,1%) з яких розташовані в Одеській області: «Відчинення» (с. Полянецьке), «Куба – далеко» (с. Приморське), етно-еко-хата «Білочі» (с. Шершенці), гостевий дім «Саф'яни» (с.мт. Біляївка), зелена садиба «Лагуна» (с.мт. Біляївка), еко-садиба «Вулик» (с. Вапнярка), «Ранчо дядечки Бо» (с. Нерубайське), зелена садиба «У Меланії» (с.мт. Татарбунари), садиба «Вишнева» (с. Миколаївка), етнографічний комплекс-музей «Фрумушика-Нова», ТОВ «Промислово-торгівельна компанія Шабо» (с. Шабо). Виключне історичне та культурне значення мають місто Вілкове – українська Венеція, фортеця XII–XV ст. у м. Білгород-Дністровський, архітектурні пам'ятники, розташовані в районних центрах, та м. Одеса [2].

В Україні категоризацію зелених садиб здійснює спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму

в Україні в рамках програми добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» (ukrainian guest house). Дана програма передбачає такі категорії зелених садиб: базова категорія – садиба відповідає мінімальним вимогам щодо міст розміщення туристів; I категорія – садиба відповідає встановленим вимогам оснащення території, паркування автотранспорту, мінімальних площ кімнат та санітарно-технічних приміщень; II категорія – садиба відповідає вимогам I категорії та включає наявність світової вивіски, окремого входу для гостей, дитячого майданчику, мережі Інтернет; III категорія – самий високий рівень послуг – садиба відповідає вимогам II категорії та додаткового включає: наявність басейну, гаражу, телевізору та холодильника у кожній кімнаті, використання у інтер'єрі натуральних матеріалів, цілодобове гаряче та холодне водопостачання.

Як показали проведені дослідження, зі всієї кількості зелених садиб Одеської області три садиби було віднесено до вищої, III категорії (гостевий дім «Сафьяни», садиба «Лагуна», етнографічний комплекс-музей «Фрумушика-Нова»), дві садиби («Вулик», «Ранчо дядечки Бо») – до базової категорії, дві садиби не отримали жодної категорії («У Меланій», «Вишнева»). Інші зелені садиби процедуру категоризації взагалі не проходили та не проводили ідентифікації рівня та якості наданих послуг [3].

Крім того, в Україні впроваджена система екологічного маркування агросадиб знаком «Зелена садиба», що дає перспективні можливості формування позитивного іміджу та ідентифікації садиби як екологічно чистого об'єкту зеленого туризму.

Активізацію та поширення сільського зеленого туризму в Одеській області неможливо забезпечити без вирішення ключових проблем, що на сучасному етапі знижують ефект від диференціації операційної діяльності суб'єктів агросфери. Основними стримуючими чинниками в області та Південному регіоні загалом сьогодні є: незадовільний стан розвитку соціальної інфраструктури та технічних комунікацій (тепло-, водопостачання, наявність соціально-побутових об'єктів, необлаштованість сіл, транспортних мереж тощо); низький рівень життя сільського населення, що знижує потенційну привабливість для вітчизняних і зарубіжних туристів; недосконале чинне законодавство у галузі стандартизації, сертифікації, маркування «зелених» послуг, категоризації суб'єктів ринку туристичних послуг; низька якість послуг; низький рівень інформаційно-маркетингового супроводження зеленого туризму; відсутність чіткої стратегії розвитку зеленого туризму на регіональному та державному рівнях.

Туризм виступає дієвим засобом формування ринкових механізмів, поповнення державного і місцевого бюджетів, створення нових робочих місць. Туристичний бізнес завжди характеризувався як діяльність, спрямована на надання різних видів послуг, а також орієнтацію галузевого виробника на випуск товарів, що користуються попитом у туристів [6].

Вагомий внесок у становлення та розвиток сільського туризму в Одеській області вносять такі громадські організації, як Одеське обласне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму України, Придунайський туристичний інформаційний центр (ПТІЦ), громадська організація «Перлина» та інші. Під егідою громадської організації «Перлина», сільський туризм набуває розвитку і в Білгород-Дністровському районі. Розроблений активістами цієї організації бізнес-проект з розвитку

сільського туризму у с. Миколаївка (Білгород-Дністровський район), який переміг у Всеукраїнському конкурсі проектів місцевого самоврядування.

В рамках проекту «Укріплення інтеграції прикордонних регіонів у сфері розвитку сільського зеленого туризму», який успішно реалізовувався на території Одеської області за рахунок коштів Європейського Союзу в рамках Програми Добросусідство Румунія-Україна здійснювалося навчання власників сільських садиб основам організації діяльності у сфері сільського туризму, створення туристичних маршрутів з розміщенням туристів на базі сільських садиб, у тому числі і міжнародних, будівництво туристичних інформаційних візит-центрів тощо, а також видано збірку методичних посібників, присвячених питанням правових і методологічних аспектів, організації та планування, маркетингу та менеджменту сільського туризму.

Висновки та пропозиції. Отже, одним із пріоритетних шляхів подолання кризи, що склалась в аграрному секторі, є активізація сільського населення до підприємницької діяльності в невиробничій сфері сільського зеленого туризму. Враховуючи те, що в умовах загальноекономічної кризи економічні і соціальні проблеми села надзвичайно загострилися, широке розповсюдження і розвиток набув сільський зелений туризм (як форма активної та ефективної самозайнятості людини).

Розвиток зеленого туризму є одним з пріоритетних видів діяльності для домогосподарств та населення сільських територій Одеської області. В сучасних умовах активізація зеленого туризму дає змогу вирішити найскладніші проблеми українського села: сприяє додатковій зайнятості населення, постає перспективним джерелом формування доходів, сприяє зменшенню соціальної напруги у суспільстві, становленню системи соціальних цінностей у населення, підвищенню його культурно-освітнього рівня.

Проведені наукові дослідження показали, що Одеська область є однією з найбільших аграрно-адміністративних одиниць України та має сприятливі передумови і необхідні ресурси створення агротуристичного продукту.

Суб'єкти аграрної сфери мають можливість створювати нові робочі місця, певною мірою подолати проблему сезонної зайнятості сільського населення, знизити ризики господарської діяльності та забезпечити додаткові надходження до місцевих бюджетів.

Дослідження свідчать, що поряд із загальною негативною тенденцією щодо інвестиційних потоків у туристичну галузь України та Одеської області, інвестиційна привабливість об'єктів сільського зеленого туризму підвищується, хоча домінуючими джерелами інвестицій залишаються власні кошти господарюючих суб'єктів.

З урахуванням специфіки становлення й розвитку сільського зеленого туризму в Одеській області в якості перспективних напрямів впровадження інновацій у практику господарювання зелених садиб обгрунтовані: 1) концепція екоменеджменту, яка включає маркетинговий напрям, стратегічний консалтинг, брендинг та інвестиційні дестинації); 2) електронний туризм; 3) використання кризових інновацій; 4) сегментація ринку та поява «нішевих» спеціалізованих послуг і «зелених» турпродуктів у сільській місцевості [5].

Необхідним є розроблення загальнодержавної програми розвитку туризму і курортів на період до 2020 року, зокрема, щодо підтримки розвитку сільського туризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дубоделова А.В. Особливості та тенденції розвитку сільського туризму в Україні / А.В. Дубоделова, Х.Ю. Малкуш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.2. – С. 118–122.
2. Кравчук, А. О. Сільський туризм як стратегічний напрям диверсифікації операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору Одещини / Алла Олексіївна Кравчук // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 18. – № 3. – С. 45-51. – ISSN 1993-0259.
3. Кравчук А.О. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Одеській області / А.О. Кравчук, І.О. Крюкова // Глобальні та національні проблеми економіки: науково-виробничий журнал. – Миколаїв, 2015. – № 5. – С. 462-466.
4. Михайлюк О.Л. Перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Одеській області / О.Л. Михайлюк // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. – 2013. – № 2 (181). – С. 132–140.
5. Туристична діяльність в Одеській області. Статистичний бюлетень за 2013 р. // Головне управління статистики в Одеській області. – Одеса, 2013. – 51 с.
6. Яковенко В.Д. Перспективні напрями розвитку зеленого туризму в Україні / В.Д. Яковенко, Ю.В. Арбузова // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013. – Вип. 3 (4). – С. 121–125.